

Bediüzzaman Said Nursi ve İttihad-ı İslam Mefkûresi

Bediüzzaman Said Nursi, İstibdat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerini idrak etmiş bir âlimdir. Bizzat kendisi, Sünûhat isimli eserinde bir rüya aleminde, İslâm büyüklerinin toplandığı bir mecliste kendisine "**Ey felaket-helaket asrının adamı!**" diye hitap edildiğini söyler.² Gerçekten de Bediüzzaman'ın yaşadığı dönem, özellikle İslâm alemi için "felaket-helaket" dönemidir.

İslâm'ın Avrupa'nın bir ucunda parlayan yıldızı Endülüs 15. asırda tamamen sönmüş, kurulduğundan beri, İslâmın bayraktarlığını yapan Osmanlı Devleti 17. asırda üstünlüğü Hıristiyan Batıya kaptırmış, 19. asırda ise dağılmaya yüz tutmuştur. Batılılar, öncelikle Osmanlı vatandaşı olan gayr-i müslimlerin milliyetçilik duygularını tahrik ederek onları devletle karşı karşıya getirmiş, ikinci seans olarak da Müslüman halklarını İslâmiyet öncesi kültürlerini ön plana çıkartarak onları ortak payda olan İslâm'dan uzaklaştırıp birbirlerine düşürmüşlerdir.

Bediüzzaman, Osmanlı fikir hayatında sesini duyurduğu zaman, İslâm ülkelerinden bugün bağımsız olan Mısır, Pakistan, Malezya, Bangladeş, Afganistan, Somali, Sudan, Brunei, Moldivler Cumhuriyeti, Nijerya İngilizlerin; Cezayir, Cibuti, Çad, Fas, Gabon, Gine, Komoro Adaları, Mali, Moritanya, Nijer ve Tunus Fransızlar'ın; Endonezya İngiliz ve Hollandalıların, Yukarı Volta İngiliz ve Fransızların, 1912'den sonra ise Libya İtalyan işgali altındadır. Bugünkü Türk Cumhuriyetlerinin hemen hepsi küçük hanlıklar halinde iken Ruslar tarafından işgal ve ilhak edilmiş, uzak doğudaki Müslüman Türk hanlıklarını da Çin yutmuştur.

Çizdiğimiz panoramadan çıkan sonuç şu ki, Osmanlı hakimiyeti altında olan toprakların dışında, İran istisna edilirse, bütün İslâm alemi küfrün esareti altındadır.

Osmanlı Devleti, bir zamanlar bütün dünya Müslümanlarının ümidi durumunda iken artık kendisini bile koruyamaz hale gelmiştir.

Yahya Kemal'in milli mücadele yıllarında Türk ordusu için söylediği şu dörtlük son derece manidardır:

*"Şu kopan fırtına Türk ordusudur yâ Rabbi
Senin uğrunda ölen ordu budur yâ Rabbi
Ta ki yükselsin ezanlarla müeyyed nâmın
Gâlip et çünkü buson ordusudur İslâm'ın."*

Gerçekten Osmanlı Devleti batarken bile bütün dünya Müslümanlığının ümidi

durumundadır. İşte Bediüzzaman Said Nursi, bu dönemdeki birçok Müslüman münevver gibi bu durumun şuurundadır. O, 31 Mart Hadisesi'nden sonra verildiği Divanı Harpte, yaptığı müdafaasında İslâm birliği konusunda selefi kabul ettiği bazı şahsiyetlerin isimlerini zikreder ve şöyle der:

"Elhasıl, Sultan Selim'e biat etmişim. Onun İttihad-ı İslâm'daki fikrini kabul ettim. Zira o vilayât-i şarkiyyeyi ikaz etti, onlar da ona biat ettiler. Şimdiki şarklılar o zamanki şarklılardır. Bu meselede seleflerin; Şeyh Cemaleddin Efgani, allemelerden Mısır müftüsü merhum Muhammed Abduh, müfrit alimlerden Ali Suavi, Hoca Tahsin ve İttihad-ı İslâmı hedef tutan Namık Kemal ve Sultan Selim'dir ki demiş:

*"İhtilaf ü tefrika endişesi,
Kûşe-i kabrimde hatta bî karar eyler beni,
İttihadken savlet-i adayı def'a çaremiz,
İttihad etmezse millet, dağdar eyler beni..."³*

Yaygın olan kanaatin aksine Sultan Abdulhamid döneminde İslâmcı aydınlara göz açtırılmamıştır. Bunun böyle olduğunu son zamanlarda yazılan birçok araştırma ortaya koymuştur. Bediüzzaman da alem-i İslâmın mukadderatı ile ilgili fikirlerin II. meşrutiyetten sonra ortaya koymuştur. O, sultan Abdulhamid döneminin hiç de makbulsaymadığı Ali Suavi'yi, Namık Kemal'i hatta bazı çevrelerin materyalist kabul ettiği Hoca Tahsin Efendi'yi bir kısım ulemânın tekfir ettiği Cemalettin Afgani ve Muhammed Abduh'u "**İttihad-ı İslâm**" bakımından kendisine selef kabul ediyordu. Gerçekten söz konusu insanlar, şu veya bu konudaki ifrat veya tefrit kabul edilebilecek fikirlerine rağmen **İslâm birliği** idealine gönül vermiş insanlardır.

Cumhuriyet döneminde "*Türkçü*" olarak yeni nesillere sunulan **Ali Suavi**, Londra'da yayınladığı Muhbir gazetesinde (diyor):

"Öyle bir cemiyet içinde bulunmakla iftiharımı ilan ederim ki, cemiyet muradı dünyada mevcut olan bilcümle iki yüz milyon Müslümanı birleştirmek cihetine masrûftur."⁴

Londra'da yayınlanan Saturday Review gazetesinin Ertuğrul Gazi ile beraber Anadolu'ya geçen Kayı aşiretine mensup az sayıdaki Türk'ün zaman içerisinde karışıp kaybolduğu dolayısıyla, Anadolu'da çok az Türk bulunduğu şeklindeki iddiasına Ali Suavi, Muhbir gazetesinde cevap verir. Bu cevap onun İttihad-ı İslâmcılığını da en net biçimde ortaya koyar, şöyle diyor Suavi:

"Türk devleti zuhur etti ama cinslik davasına (ırkçılık davasına) itibar etmeyip bir cinsten bulduğu ehliyetlileri istihdam eyledi."

"Evet Şarkta cinslik davasına bedel Tevhid davası vardır. Yani Türklük hakim değildir, Müslümanlık hakimdir. Avrupada ise din hakim değil cinslik hakimdir. İşte şark ile garbın farkı budur. Nafile yere Avrupa kitapları ve gazeteleri "Türk kalmadı" filan gibi bahislerle uğraşmasınlar. Zira şarkta "Türklük, davası yok. Kaldı ki garbın cinslik davası mı dahaziyade bekâya medardır, yoksa şarkın Müslümanlık davası mı?"

Bu meselenin muhakemesine gelince elbette şarkın hali daha iyidir. Zira mesele Fransız fransızlık davasıyla otuz milyon kadardır. Lakin Türkler Müslümanlık davasıyla iki yüz milyondur. Cins mahvolabilir, Müslümanlık mahvolmaz."⁵

Namık Kemal, "İmtizac-ı Akvâm" başlıklı makalesinde meseleye sadece bütün İslâm âlemini kucaklayan bir bakış açısıyla değil aynı zamanda bütün Osmanlı vatandaşlarını kucaklayan bir bakış açısıyla bakmaktadır. O, kafatasçı, ırkçı, yaklaşımların ne kadar çıkmazda olduğunu izah için şöyle diyor:

"Ebnâ-yı beşer (insanoğlu) silsile-i ensâbı (soy kütüğü) Levh-i Mahfuzdan istinsah edilmedikçe (alınmadıkça), cins taksiminin hangi cüzünde dahil bulunduğunu dünyada sahihan (doğru olarak), kim bilir ki?.." ⁶

Namık Kemal, "İttihad-ı İslâm" başlıklı bir başka makalesinde ise İslâm birliğinin sağlanmasının mutlak gereklilik olduğunu belirttikten sonra şöyle devam eder:

"Lakin maksat İttihad-ı İslâm olunca bittabi' hudud-ı Osmanîye derûnuna (dahiline) inhisâr edemez (sınırlanamaz) ve o kadar umumi tutulacak bir arzunun bekâ ve revaç (ilgi görmesi) ve zann-ı acizanemce ancak siyaset ve mezhep devaisinden (davalarından) bütün bütün tecridiyle hasıl olabilir."⁷

O, İslâm dünyasının geri kalışının temel sebeplerinden biri olarak tefrikaları görür:

"Umum ehl-i İslâmın vaktiyle haiz oldukları (sahip oldukları) mertebe-i ulâ-yı medeniyeti (yüksek medeniyet mertebesini) bugüne kadar idame edemediklerine (sürdüremediklerine) sebep olan ahvâlin (hallerin) en

*büyüklerinden biri de araya düşen tefrikalardır."*⁸

Hoca Tahsin Efendi, Paris'te bulunduğu yıllarda Ali Suavi'ye yakınlığı ile tanınmaktadır. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ne girmediği halde bu cemiyetin mensupları ile dirsek teması olan bir insandır. Onu yakından tanıyan talebesi Şair Abdülhak Hamid vefatı üzerine yazdığı mensiyede, ona atfedilen materyalistlik iddiasını şu beyitle red eder:

*"Olduğu için hemişe zâkir-i Hak
Cühelâ zannederdi münkir-i Hak."*

İslâmcılık mefkûresinin Yeni Osmanlılar'la başladığı artık araştırmacılar tarafından ortaya konmuş bir gerçektir.⁹ **Muhammed Abduh ve Cemalettin Afgani**'nin İttihad-ı İslamcılıkları zaten açık seçik bilinmektedir. O halde Bediüzzaman'ın İttihad-ı İslâm konusunda selefi olarak kabul ettiği bazı isimlerin hemen hepsi ya bazı davranışları ile veya bazı fikirleri ile İslâm dünyasında tartışılmış kimselerdir. Zaten Bediüzzaman bu şahsiyetleri bir bütün olarak değil, İttihad-ı İslâm konusunda kendisine selef kabul etmektedir. Bu inceliğe özellikle dikkatetmemiz lazım.

Eşref Edip Bey, bir yazısında II. Meşrutiyetten sonra Bediüzzaman'ın meşhur İslâmcılarla yakın münasebetini şu ifadelerle dile getirir:

*"Üstadla tanışmamız kırk seneyi geçti. O zamanlar hemen hergün iderahâneye (Sırat-ı Müstakim idarehanesi) gelir, Akifler, Naimler, Feridler, İzmirliyle birlikte tatlı tatlı musahebelerde bulunurduk. Üstad, kendine mahsus şivesiyle yüksek ilmi meselelerden konuşur, onun konuşmasındaki celâdet ve şe'amet bizi heyecanlandırırdı."*¹⁰

Burada geçen Akifler'le Mehmet Akif, Naimler'le Babanzâde Ahmed Naim Efendi, Feridler'le Ferit Kam, İzmirliyle İsmail Hakkı İzmirli kastedilmektedir. Hepsi de hem devirlerinde hem de günümüzde tanınmış İslâmcı yazarlar olan bu insanların, Eşref Edip'in yazdıklarına bakılırsa, Bediüzzaman'dan ciddi şekilde etkilendikleri anlaşılmaktadır.

II. Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı Devleti'nin çöküşünü, dağılışını önlemek için bir yığın formül ortaya atılmıştır. Bunların en çok bilinenleri Osmanlılık, İttihad-ı İslâm ve Türkçülüktür. Doğuşu itibariyle en eski olan, Tanzimat döneminin resmi ideolojisi

olan Osmancılık'ın II. Meşrutiyet dönemindeki ömrü çok kısa olmuştur. Dönemin aydınları arasında en yaygın olan mefkûreler İttihad-ı İslâm ile Türkçülük'tür. Türkçülük aynı zamanda Batıcılık ideolojisini de bünyesinde barındırıyordu.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Batılılar, önce Osmanlı Devleti'nin gayri-i müslim vatandaşlarını devlete karşı ayaklandırmış, ardından da müslim taba'ayı ırkçılıkla birbirine düşürme yolunu seçmiştir. Arapların, Türklerin, Arnavutların, Kürtlerin vs.'in özellikle İslâmiyet öncesi hayatlarını boyayarak, idealize ederek onlara sunan Avrupalı oryantalistlerin esas amacı, onları ortak payda olan İslâmiyetten soğutarak İslâm ittihadını bozmaktır. İşte bu safhada Bediüzzaman'ın İttihad-ı İslâm çizgisindeki mücadelesi başlar. O, büyük bir kısmı esaret altında olan İslâm alemini kurtaracak. Osmanlı Devleti'ni de onların ümidi olmaya devam ettirecek, dağılmaktan kurtaracak reçetenin İslâm kardeşliği olduğuna inanmıştı. Bediüzzaman için bu inanç, siyasi gayelere hizmet edecek bir inanç olmaktan önce, Allah'ın emri ve rızasının bir gereği idi.

Bediüzzaman Said Nursi, Milliyetçilik, İttihad-ı İslâm ve her türlü bölücülük üzerine en kapsamlı görüşlerini Mektubat isimli eserinde vermiştir. 26. Mektubun üçüncü Mebhası olan bir meseleyi "İslâmın hayat-ı içtimaiyesiyle münasebettar olan eski Said lisanıyla" yazdığını belirtir.

Kur'ân-ı Kerim'in, Hucûrat suresinin

"Ey İnsanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık; sonra da, birbirinizi tanıyıp kaynaşınız ve aranızdaki münasebetleri bilesiniz diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık."

mealindeki 13. ayetini tefsir eden müellif, İslâm aleminin kavimlere kabilelere ayrılmış olmalarını bir ordunun kendi içinde sınıflara ayrılmasına benzetir. Ordunun kendi içinde sınıflara ayrılmasının amacı ortak gayeye daha iyi hizmet etmek olduğuna göre, kendi ifadesiyle

"Demek kabail (kabileler) ve tevâife (ırklara) inkisam (bölünmek) şu ayetin ilan ettiği gibi, tearüf (birbirini tanımak) içindir, teavün (yardımlaşma) içindir; tenakür (birbirini inkar) için değil, tehasüm (birbirine düşmanlık etme) için değildir."¹¹

Milliyetçiliğin ırkçılığa varan boyutunu ise Bediüzzaman şöyle tesbit ediyor:

"Fikr-i Milliyet şu asırda çok ileri gitmiş, hususan dessay Avrupa

zalimleri, bunu İslâmlar içinde menfi bir surette uyandırıyorlar, tâ ki parçalayıp, onları yutsunlar."¹²

Bediüzzaman ile aynı davayı paylaşan merhum **Mehmet Akif**'in Müslümanları birlik ve beraberliğe davet eden şu mısraları yukarıdaki manzum şeklinden başka bir şey değildir.

*"Medeniyet size çoktan beridir dış biliyor.
Evvela parçalamak, sonra da yutmak diliyor."*¹³

"Millet" ve "Milliyet" kelimesini Arapça'daki orijinal manasıyla kullanan Bediüzzaman milliyetçiliği ikiye ayırıyor. (Malum olduğu üzere "Millet" kelimesi aslında bir dinin mensupları anlamındadır. Bugün bu kelimenin yerine "Ümmet" kelimesi kullanılıyor.) İslâm milletini kucaklayan milliyetçiliğe "müsbet milliyetçilik", herhangi bir ırkı üstün görmeğe veya o ırka, dinden daha öncelikle yer vermeğe "menfi milliyetçilik" demektedir.

"Evet acaba hangi unsur var ki, üç yüz elli milyon vardır? Ve o İslâmiyet yerine o unsuriyet fikri, fikir sahibine o kadar kardeşleri, hem ebedi kardeşleri kazandırır?"¹⁴

diyen Bediüzzaman ırkçılığın tarih boyunca, hatta İslâm tarihi boyunca yaptığı tahribatları sıraladıktan sonra esaret altında, Avrupalıların zulmü altında inleyen Müslümanları ittihadı davet eder.

Ona göre, Şark vilayetlerindeki dindaşlara (Kürtlere) veya Güney tarafındaki dindaşlara (Araplara) adavet beslemek felaketlere sebeptir.

"Cenubtan gelen Kur'ân Nuru var, İslâmiyet ziyası gelmiş o, içimizde vardır ve her yerde bulunur. İşte o dindaşlara adavet ise dolayısıyla İslâmiyete, Kur'ân'a dokunur."

diyen Bediüzzaman milliyetin İslâmiyetekale olması, zırh olması ancak yerine geçmemesi gerektiğini söylemektedir.

Türk milletine seslenerek

"İşte ey ehli-i Kur'ân olan şu vatanın evlatları, altı yüz sene değil, belki Abbasiler zamanından beri bin senedir Kur'ân-ı Hakimin bayraktarı olarak, bütün cihana meydan okuyup, Kur'ân'ı ilan etmişsiniz. Milliyetinizi, Kur'ân'a ve İslâmiyet'e kal'a yaptınız. Bütün dünyayı susturdunuz, müthiş tehacümatı def' ettiniz."¹⁵

diyen Bediüzzaman, Sünûhat isimli eserinde İngilizlerin desise ve kışkırtmaları ile Osmanlı Devleti'ne baş kaldıran Arapların durumunu "İşte Arap, yanlışlıkla kahraman kardeşini öldürüp, hayretinden ağlamayı da bilmiyor" şeklinde tasvir ederken, müstemleke Müslümanların Osmanlıya karşı savaşmalarını, Osmanlı vatandaşı ancak Türk olmayan Müslümanların isyanını, "İşte âlem-i İslâm, bayraktar oğlunun, gafletle bilmeyerek, öldürülmesine yardım etti, vâlide gibi saçlarını çekip âh-u fîzar ediyor"¹⁶ şeklinde değerlendirir. Gerçekten de İslâm aleminin bağımsız devlet olarak tek ümidi olan Osmanlının çökmesi Bediüzzaman'ı fazlasıyla mükedder etmiştir. Nitekim Lemalar isimli eserinde, 1922 yılında Atatürk tarafından davet edilmesi üzerine gittiği Ankara'da çıktığı Ankara kalesinde, kendisinin ihtiyarlamaya başlaması, mevsimin sonbahar olması kalenihtiyarlığı ve henüz ölmemiş Osmanlı Devleti'nin ihtiyarlamasının Ankara'da kendisine "**en kara bir halet-i ruhiye**" hissetmesine sebep olduğunu söyler.¹⁷

Bediüzzaman, özellikle Türklere seslenerek ırkçılığa kapılmama noktasında çok ciddi uyarıda bulunur:

"Ey Türk Kardeş! Bilhassa sen dikkat et! Senin milliyetin İslâmiyetle imtizaç etmiş, ondan kabil-i tefrik değil. Tefrik etsen mahvısın! Bütün senin mazideki mefahirin, İslâmiyet defterine geçmiş. Bu mefâhir, zemin yüzünde hiçbir kuvvetle silinmediği halde sen, şeytanların vesveseleriyle, desiseleriyle o mefâhiri kalbinden silme!"¹⁸

Emeviler'in İslâm devletini Arap milliyetine dayandırmalarını, milliyet bağının, İslâmî bağın önüne geçirilmesi olarak değerlendiren Bediüzzaman, bunun İslâm dünyasında ciddi zararlara yol açtığını "millet-i saireyi (diğer milletleri) rencide ederek tevhiş ettiler" (ürküttüler) cümlesiyle ifade eder. Bu vesileyle de ırkçı bir yönetimin adil olamayacağını mutlaka zulmedeceğini söyleyen müellif, kavmiyetçi bir hâkimin kendi ırkdaşını tercih edeceğini ve adalet edemeyeceğini, onun için din bağı yerine milliyet bağının ikame edilmemesi gerektiği hususunu hadis-i şeriflerden deliller getirerek izah eder.¹⁹

İslâmiyet milliyetine, ırkçılık bulaştırmak isteyenlere Bediüzzaman'ın cevabı serttir:

*"Ey sarhoş hamiyet-füruşlar! Bir asır evvel milliyet asrı olabilirdi. Şu asır, unsuriyet asrı değil, bolşevizm, sosyalizm meseleleri istila ediyor; unsuriyet fikrini kırıyor; unsuriyet asrı geçiyor, ezeli ve daimi olan İslâmiyet milliyeti, muvakkat, dağdağalı unsuriyetle bağlanmaz ve aşılalmaz ve aşılama olsa da; İslâm milletini ifsâd ettiği gibi unsuriyet milliyetini dahi ıslah edemez, ibka' edemez. Evet muvakkat aşılama bir zevk ve bir muvakkat kuvvet görünüyor, fakat pek muvakkat ve akıbeti hatırlıdır."*²⁰

Bediüzzaman, Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerden aldığı dersle, insanlık tarihinden çıkardığı ibret tablolarıyla ırkçılığın ne derece zararlı olduğunu eserlerinde her fırsatta ortaya koymuştur. O, şüphesiz ki, insanların kendi anne ve babalarını tayin etme hakkına sahip olmadıkları gibi kendi ırklarını da belirleme yetkisine sahip olmadıkları hakikatinden hareketle birilerinin mensup olduğu ırktan dolayı övünmesini veya yerinmesini abes karşılıyordu. Daha ötesi Bediüzzaman özellikle Osmanlı coğrafyasında ırkların iç içe adeta eridiklerini, Levh-i mahfuz açılırsa gerçek anlamda kimin hangi ırktan olduğunun tesbit edilebileceğini söylemektedir. Bu gerçeği kendi ifadelerinden okuyalım:

*"Menfi milliyete ve unsuriyet fikrinde ifrat edenlere deriz ki: evvela, şu dünya yüzü hususan şu memleketimiz eski zamandan beri çok muhaceretlere (göçlere) ve tebeddülata (değişmelere) maruz olmakla beraber; merkez-i hükümet-i İslâmiye bu vlatanda teşkil olduktan sonra, akvam-ı saire (diğer kavimler)den, pervane gibi (kelebek gibi) çokları içine atılıp, tavattun etmişler (yerleşmişler) işte bu halde, Levh-i Mahfuz açılırsa ancak hakiki unsurlar (ırklar) birbirinden tefrik edilebilir. Öyle ise hakiki unsuriyet fikrine, hareketi ve hamiyyeti bina etmek manasız ve pek zararlıdır."*²¹

Ona göre dil, din, vatan bir ise kuvvetli bir millet vardır demektir. Ancak din ve vatan birliğine dayalı bir topluluğu da millet dairesine dahil etmektedir.²² Nitekim **Prens Sabahattin Bey**'in "adem-i merkezîyet" fikri ile ilgili olarak yaptığı bir değerlendirmede son sözü "Eğer unsur lazım ise, unsur için bize İslâmiyet kafidir."²³ şeklindedir.

Bediüzzaman, İttihad-ı İslâmî hem dünyevi hem de uhrevi saadet için gerekli görür. Ona göre, Avrupalıların kalkınması için milliyet ve menfaat yeterli tahrik unsurlarıdır. Müslümanlara gelince, büyük bir kısmı esaret altında olan, hür kısmı da esir edilmek istenen bu alemin ittihadından başka kurtuluş yolu olmadığını şu sözleri ile beyan

ediyordu:

"Biz ise saadet-i dünyeviye ve uhreviye ilebu ittihadada eşedd-i ihtiyaçla (en şiddetli ihtiyaçla) muhtacız. Çünkü milliyetimiz İslâmiyetten başka yoktur."²⁴

Bediüzzaman Avrupalıların kalkınmalarındaki sırrı izah ederken Hıristiyanların birbirlerine destek olduklarından yani birbirlerine dayanak noktası olduklarından söz eder.

"Evet herbir Hıristiyan başını kaldırıp, müteselsil (birbirini takip eden) ve mütedahil (iç içe birbiriyle ilgili) maksadların birine el atsa, arkasına bakar ki istinad edecek, kuvve-i maneviyesine daima imdat edip hayat verecek, gayet kavi (gayet kuvvetli) bir nokta-i istinad (dayanak noktası) görür. Hatta en ağır büyük işlere karşı mübarezeyle kendinde kuvvet bulur."

*"İşte o nokta-i istinad, her taraftan ellerini uzatan dindaşlarının uruk-ı hayatına (hayat damarlarına) kuvvet vermeye ve İslâmların en can alacak damarlarını kesmeğe, her vakit amade (hazır) ve derras (desiseci) medeni engizisyon taassubu ile, maddiyunun dinsizliği ile yoğrulmuş ve medeniyetlerinin galebesi ile (galip gelmesi ile) mest-i gurur olmuş (gururdan mest olmuş) bir müsella (silahlı) kitlenin kışlası veya büyük bir kilisesi olan Avrupa'nın medeniyetidir."*²⁵

Bediüzzaman bazıları gibi, İslâm âleminin başına gelen musibetlerin müsebbipleri olarak Avrupalıları gösterip Şarklıları büsbütün sorumluluktan kurtarma gayretinde değildir. Aksine o gelen musibetlerin ceza-yı amel olduğuna inanmaktadır. Müslümanların dinde ihmalkâr davranarak, ihtilafa düşerek musibetler için kadere fetva verdiğini ve hatanın cezası olarak da zillet ve sefalete düşüklerini söyler.²⁶ Ancak Bediüzzaman'a göre **"bizi kurtaracak yine onun (İslâmiyetin) merhametidir."**²⁷

Günümüz Müslümanlarının da, bizce en büyük sıkıntısı, başlarına gelen felaketlerden dolayı sürekli birilerini sorumlu tutup kendilerini mesuliyetten kurtarma çabasında olmalarıdır. Kanaatimizce Batı, Batılı olmanın gereğini yapıyor. İslâm âlemi onlara kendini sömürtecek, böldürecek fırsatlar vermekle sorumlu değil midir? Koyunlarını sahipsiz bırakan birinin kurtların onları yemesinden şikayet etmeğe hakkı var mıdır? Allah'ın huzuruna vardığımız zaman şeytanın yoldan çıkarması ile günah işlediğimizi söylememiz bizi bağışlatmaya yeter mi? Şeytan şeytan olmanın gereğini yapıyor, onun cezasını Cenab-ı Hak ayrıca verecektir. Ya ona uyanlara, ona Müs-

lamanları yoldan çıkarmafırsatı verenler...?

İşte Bediüzzaman bu inceliği çok iyi kavramış bir alim olarak bugün özeleştiri denen şeyi bütün İslâm alemine teşmil ederek yapıyordu. Nitekim Sünûhat isimli eserinde Müslümanların I. Dünya Savaşı öncesinde haccı fırsat bilip ondaki yüksek İslâmî siyasetten yararlanmayıp kalb ve gönül birliği yapmamış olmalarından dolayı musibete değil gazap ve cezaya uğradıklarını söyler:

"Milyonlarla ehl-i İslâm hayr-ı mahz (hayrın kendisi) olan sefer-i hacca (hac seferine) şedd-i rahl etmek (şevkle yolculuk etme) yerine şerr-i mahz (şerrin ta kendisi) olan düşman bayrağı altında dünyada uzun seyahatler ettirildi."²⁸

Asrın başında Bediüzzaman üç temel düşman olarak cehalet, zaruret ve ihtilafı gösteriyor ve bunlarla sanat, marifet ve ittifak silahlarıyla savaşılmasını istiyordu.²⁹ Burada üzerinde durulan ihtilaf Müslümanlar arasındaki ihtilafıdır. O, tıpkı ferdi benlik gibi, milliyetlerin de büyük bir havuz olan İslâmiyet suyunda erimeleri gerektiğini söylüyor, ırkçılığın saldırgan tarafına dikkat çekiyordu:

"Unsurîyetin (ırkçılığın) şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan tecavüzdür."³⁰ diyen Bediüzzaman, Batı medeniyetinde insanlar arasındaki bağın ırk birliği olduğunu bunun da insanlığın felaketine sebep olan savaşlara yol açtığını söyler. İkinci dünya savaşının ırkçılık sebebiyle çıktığına³¹ işaret eden müellif, Kur'ân medeniyetinin ırkçılık bağı yerine din ve vatan birliğini esasa aldığını ve bunun sonucu olarak da insanlar arasında samimi kardeşlik, güven ve dışarıdan gelen saldırılara karşı savunma duygusunun geliştiğini söyler.³²

Bediüzzaman ve birçok hemfikir olduğu insanın ırkçılığa karşı mücadeleleri II. Meşrutiyet döneminde hatta mütareke ve istiklal savaşı yıllarında sürdü. Ancak Osmanlı Devleti'nin hiç olmazsa Müslüman teba'asının bir arada tutulmasına muvaffak olunamadı. İttihatçıların desteğinde yayınlarını sürdüren bazı dergiler, Arapçılık, Arnavutçuluk, Kürtçülükten sonra Türkçülüğü çok canlı biçimde gündeme getiriyordu. Batılılar, İslamiyet öncesi Türklüğü ön plana çıkarıyor, özellikle Fransız yazar Leon Cahun, Orta Asyadaki hayatı, son derece romantize, hatta idealize ederek Türk gençlerine sunuyordu. Öte yandan özellikle İngilizler Arapların cahiliye devri-kültürlerini onlara yeni bir keşif gibi sunuyorlardı. Müslüman kavimlerin İslamiyet öncesi kültürlerine dönmeleri otomatikman gönül ve ideal birliğini sağlayan İslamiyeti, kültürel bir unsur derekesine indiriyordu.

Cumhuriyet kurulduktan sonra, yeni devlete şekil verenler Türkçülüğü o günden beri söylenegetmektedir. En tehlikelisi İslamiyet hayatın neredeyse tamamen dışına itilmiştir. Henüz Cumhuriyet kurulmamışken ve Milli Mücadele devam ederken Bediüzzaman Atatürk'ün daveti üzerine Ankara'ya gelir. İstanbul'da işgalci İngilizlere

karşı yayınladığı "Hutûvât-ı Sitte" isimli eseri ile başından beri Kuvâ-yı Milliye'yi destekleyen Bediüzzaman Ankara'daki havayı teneffüs etmiş ve milletvekillerinin bir kısmının dine karşı aldirışsız olmasını tehlikeli bulmuştur. Onun uzun yıllar öncesinden beri bir rüyası vardır. Van'da Medresetüzzehra adını verdiği, Kahire'deki Ezher Üniversitesi gibi bir Üniverste kurmak. Bunun için Sultan Abdulhamid'e gidip Doğunun durumunu, her tarafı kaplayan cehaleti anlatmaya ve hayalindeki üniversiteyi kurdurmaya azmetmiş ancak Mebeyn engeline takılmış hatta delilikle itham edilerek tımarhaneye gönderilmiştir. Nihayet dileğini Sultan Reşad'a kabul ettirmiş ve Van'ın bugün ilçe olan Edremit mıntikasına üniversitenin temelini attırmıştır. Onun projesine göre vbu üniversitede fen bilimleri ile din ilimleri bir arada görülecek ve böylelikle hem taasup hem de fen ve felsefeden gelen şüpheler bertaraf edilecektir. Diyarbakır ve Bitlis vilayetleri için de birer Medresetüzzehra talebinde bulunan Bediüzzaman, bu müesseselerdeki öğrenim dili ve derslerin muhtevası için şöyle diyordu:

"Funûn-ı cedideyi, ulûm-ı medaris ile mezcve derc (birleştirme) ve lisan-ı Arabî vacip, Kürdi caiz, Türki lazım kılmak"³³

Medresetüzzehra'nın ırkçılık için en büyük setlerden biri olduğuna inanan Bediüzzaman,³⁴ I. Dünya Savaşı dolayısı ile gerçekleşemeyen idealini bu sefer 1922'de T.B.M.M'ne getirir. Atatürk dahil 200 milletvekilindene 163 milletvekilinin desteğini alır, ne var ki bu sefer de Cumhuriyitten sonra medreselerin kaldırılması bu teşebbüsü sonuçsuz bırakır.

O, Medresetüzzehra fikrinin kendisinde uyanışı Celal Bayar ve Adnan Menderes'e gönderdiği ve ırkçılığın zararları, İslâm kardeşliğinin faydaları üzerinde durduğu bir mektubunda şu şekilde anlatır:

"Altmış beş sene evvel Cami'ül-Ezher'e gitmek istiyordum, Alem-i İslâmın medresesidir diye, ben de o mübarek medresede bir ders almaya niyet ettim. Fakat kısmet olmadı. Cenab-ı Hak rahmetiyle bir fikir ruhuma verdi ki, Camiü'l - Ezher Afrika'da bir medrese- ii umumiye olduğu gibi Asya Afrika'dan ne kadar büyükise daha büyük bir darulfünün, bir İslâm üniversitesi Asyada lazımdır. Ta ki İslâm kaevimlerini, mesela Arabistan, Hindistan, İran, Kafkas, Türkistan, Kürdistan'daki milletleri, menfi ırkçılık ifsat etmesin. Hakiki müsbet ve kudsi ve umumi miliyet-i hakikiye (gerçek milliyet)olan İslâmiyet milliyeti ile inneme'l mü'minune ihvetun Kur'ân'ın bir kanun-ı esasisinin tam inkişafına mazhar olsun ve felsefe fünunu ile ulûm-i diniye birbiriyle barışsın ve Avrupa medeniyeti, İslâmiyet hakaikiylatam müsâlaha etsin."³⁵

1. Mecliste bu bu görüşlerini dile getirirken bazı milletvekilleri Bediüzzaman'a ülkenin din ilimleri, geleneksel ilimlerden çok Batılılaşmağa ve medeniyete muhtaç olduğunu söylemişlerdir. O bunlara verdiği cevapta, günümüzdeki temel sıkıntıya da ışık tutacak, Cumhuriyetin kuruluşunda mutlaka gözönünde bulundurulması gereken esaslar ortaya koymuştur. Milletvekillerine hitaben:

"Siz farz-ı muhal olarak hiçbir cihette ihtiyaç olmasa da ekser enbiyânın (peygamberlerin) Asya'da, Şarkta zuhuru (gelmesiyle) Asya'yı hakiki terakki edecek, (kalkındırarak) fen ve felsefenin tesiratından ziyade hiss-i dinî olduğu halde bu fitrî kanunu (tabii kanunu) nazara almayarak garplılaşmak namıyla an'ane-i İslâmiyeyi bıraksanız ve Lâdini (Laik) bir esas yapsanız dahi, dört beş büyük milletin merkezinde olan vilayat-ı şarkiyede; millet, vatan selameti için dine, İslâmiyetin hakâikına katiyyen taraftar olmak, size lazım ve elzemdir. Binler misallerinden bir küçük misal size söyleyeceğim:"

*"Ben Van'da iken hamiyetli bir Kürt talebeme dedim ki: **"Türkler İslâmiyete çok hizmet etmişler. Sen onlara ne niyetle bakıyorsun?"** Dedi : **"Ben Müslüman bir Türkü fasık bir kardeşime tercih ediyorum. Belki (hatta) babamdan ziyade ona alakadarım. Çünkü tam imana hizmet ediyorlar."** Bir zaman geçti (Allah rahmet etsin) o talebem ben esarette iken, İstanbul'da mektebe girmiş. Esaretten geldikten sonra gördüm. Bazı ırkçı muallimlerden aldığı aksü'l-amel (reaksiyon) ile o da kürtçülük damarı ile başka bir mesleğe girmiş. Bana dedi: Ben şimdi gayetfa-sık, hatta dinsiz de olsa bir Kürd'ü salih bir Türk'e tercih ediyorum" sonra ben onu birkaç sohbetle kurtardım. Tam kanaati geldi ki Türkler, bu millet-i İslâmiyenin kahraman bir ordusudur."*

"Ey sual soran mebuslar! Şarkta beş milyona yakın İranlı ve Hindliler var. Yetmiş milyon Arap var. Kırk milyon Kafkas var. Acaba birbirine komşu, kardeş ve birbirine muhtaç olan bu kardeşlere, bu talebenin Van'daki medreseden aldığı ders-i dini mi daha lazım? Yahut o milletleri karıştıracak ve ırkdaşlarından başkalarını düşünmeyen ve uhuvvet-i İslâmiyeyi tanımayan sırf ulûm-ı felsefeyi okumak ve İslâmî ilimleri nazara olmamak olan o merhum talebenin ikinci hali mi daha iyidir? sizden soruyorum!"³⁶

Bediüzzaman, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, milli mücadelenin birçok manevi veya maddi mimarı gibi yeni rejimle barışık olamamıştır. O artık Van'da inzivaya çekilmiştir. Şeyh Said isyanına katılmadığı gibi, kardeş kanının akmasına yol açan bu harekete birçok nüfuz sahibi kimsenin de katılmamasını sağlamıştır. Buna rağmen Van'dan alınarak Burdur'a sürülmüştür. O, artık hayatının sonuna kadar devam edecek iman ve Kur'ân mücadelesine kendisini adamıştır. Bu dönemini "Yeni Said" olarak vasıflandıran Bediüzzaman, Risale-i Nur eserlerinin yazılması ve yayılması konusunda en büyük desteği Batıdaki Türk asıllı talebelerinden görmüştür. Onun

mücadelesinden ürkenler, Türk talebelerini ondan soğutmak için onun Kürt olduğunu dolayısıyla Türk birinin Kürt asıllı bir hocanın peşinden gitmesinin doğru olmadığını her fırsatta dile getirmişlerdir. Bediüzzaman geçmişte sürekli Türk-Kürt kardeşliğini işlediği, "Türkler bizim aklımız, biz onların kuvvetiyiz"³⁷ dediği gibi, Kürtlerle Türklerin ittifak etmesi gerektiğinde ısrar ettiği gibi,³⁸ Kürtlerin sosyal hayatının Türklerin hayat ve saadetine bağlı olduğunu söylemesi³⁹ gibi, Cumhuriyet döneminde de İslâm kardeşliğinde ısrar etmiş ve ırkçılığı lanetlemiştir.

Mektubat isimli eserinde dördüncü şeytani desise olarak değerlendirdiği meseleyi şöyle dile getiriyor:

"Şeytanın telkini ve ehl-i dalaletin ilkaatıyla (aşılamalarıyla) bana karşı propaganda ile hücum eden ve mühim mevkileri işgal eden bazı mülhidler, kardeşlerimi aldatmak ve asabiyet-i milliyetlerini tahrik etmek için diyorlar ki:

"Siz Türksünüz, Maşallah, Türklerde her nevi ulemâve ehl-i kemâl vardır; Said bir Kürttür. Milleyetinizden olmayan birisiyle teşrik-i mesai etmek, hamiyet-i milliyeye münafidir (aykırıdır)."

"Elcevap: Ey bedbaht mülhid (dinsiz)! Ben felillahilhamd Müslüman. Her zamanda, kudsi milletimin üç yüz elli milyon efrâdı vardır. Böyle ebedi bir uhuvveti tesis eden dualarıyla bana yardım eden ve içinde Kürtlerin ekseriyet-i mutlakası (büyük çoğunluğu) bulunan üç yüz elli milyon kardeşi, unsuriyet ve menfi milliyet fikrine fedâ etmek, o mübarek hadsiz kardeşlere bedel, Kürt namını taşıyan ve Kürd unsurundan addedilen mahdut birkaç dinsiz veya mezhepsiz bir mesleğe girenleri kazanmaktan yüzbin defa istiaze ediyorum (Allaha sığınıyorum) Ey Mülhid! Senin gibi ahmaklar lazım ki, Macar kafirleri veyahut dinsiz olmuş vefrenkleşmiş birkaç Türkleri, muvakkaten dünyaca dahi faidesiz uhuvvetini kazanmak için, üç yüz elli milyon hakikî, nuranî menfaattar bir cemaatin baki uhuvvetini terk etsin."

"O Türkçülük perdesi altına giren ve hakikaten Türk düşmanı olan hamiyetfürûş mülhidlere derim ki: "Din-i İslâmiyet milletiyle ebedî ve hakikî bir uhuvvet ile Türk denilen bu vatan ehl-i imanıyla şiddetli ve pek hakiki alakadamım. Ve bin seneye yakın, Kur'ân'ın bayrağını cihanın cihat-ı sittesinin (altı yönünün) etrafında gâlibanegezdiren ve bu vatan evlatlarına, İslâmiyet hesabına, müftehîrane ve taraftarane muhabbettarım. Sen ise ey hamiyetfürûş sahtekâr! Türkün mefâhir-i hakikiyeye-i milliyesini (gerçek milli övünç kaynaklarını) unutturacak bir surette mecazî ve unsurî ve muvakkat ve garazkârane bir uhuvvetin var."⁴⁰

Görülüyor ki Bediüzzaman, Türk milletinin İslâmiyet hesabına geçen ve haddizatında

Türk Milletini, Türk Milleti yapan iftihar kaynaklarına ve hasletlere sahip çıkmakta kendisini ve bütün Müslümanları bunların tabii mirasçısı olarak kabul etmektedir. Cumhuriyetten sonra resmi devlet ideolojisi haline gelmiş, dinden neredeyse tamamen soyutlanmış Türkçülüğün başta Türk milletine haksızlık olduğuna inanır. Bütün bir Osmanlı, Selçuklu ve diğer Müslüman Türk devletlerive bunların meydana getirdiği medeniyeti adeta elinin tersiyle kenara iten Türk Milletinin kökünü Anadolu'daki antik medeniyetlerde veya İslâmiyet öncesindeki Türklüğünde arayanları, cengiz ve Hülagu hayranlarını asla affetmez⁴¹ Onun İslâm birliğinin sembollerinden biri olan Ezan-ı Muhammedî'nin Türkçeleşmesine karşı çıkmasının bir sebebi de ayrımcılığa sebep olması mülâhazasıdır. Hele o, Kur'ân-ı Kerim'in Türkçeleştirilmesinin İslâm lisanı olan Arapçaya karşı olan antipatiden kaynaklandığını ve ırkçı yaklaşımların sonucu olduğunu söyler.⁴²

Aslında Bediüzzaman'ın Kürtlüğünü gündeme getirenler onun iman ve İslâm mücadelesine muhalif olanlardır. Farz-ı muhal Bediüzzaman Türkçülük yapmış olsaydı aynı kimseler onu Kürtlüğünden hiç söz etmeyeceklerdi. Nitekim Türkiye'de türkçülüğün en eski ve meşhur ileri gelenlerinin birçoğu Türk etnik kökeninden olmadığı halde, bunların etnik kökenleri bir problem olarak ileri sürülmemiştir. *İlk Türkçülerden Mahmut Celalettin Paşa, Leh; Ahmet Vefik Paşa bir Yahudi mühtedinin torunu; Şemsettin Sami, Arnavud; Ömer Seyfettin, Çerkes; Ziya Gökalp Kürt'tür.*⁴³

Bediüzzaman Barla'da iken yazdığı bir mektupta yine kendisinin ırk gibi bir problemi bulunmadığını, ölçüsünün Allah'a yakınlık olduğunu ısrarla vurgular. Mektuptaki ifadelerin tonundan onun "*Said Kürttür peşinden gidilmez*" yolundaki basitliklerden çokça rahatsız olduğu anlaşılmaktadır. Bulunduğu pozisyonu şöyle açıklıyor:

"Evet ben başka memlekette dünyaya gelmişim (Doğu). Fakat Cenab-ı Hak beni bu memleketin (Batının) evlâdına hizmetkar etmiş ki, dokuz sene mütemadiyen bu memleketteki milletin ondan dokuzunun saadetine kendi dilleriyle hizmet ettiğim bu havalideki insanlarla malumdur."

*"Hem ben bu memlekette **Hulusi, Sabri, Hafız Ali, Hüsrev, Re'fet, Asım, Mustafa Çavuş, Süleyman, Lütfü, Rüştü, Mustafa, Zekai, Abdullah** gibi yirmi-otuz Müslüman-Türk gençlerin âdeta yirmi otuz bin milletdaşlarıma tercih ettiğimi ve onları o otuz bin adam yerine kabul ettiğimi, bu dokuz senedeki Türkçe âsâr (eserler) ile ve hizmet ile göstermişim. Evet ben bin gafil ve âmi Kürd'ü, bir Türk olan Hulusi'ye karşı tutmadığımı ve bin cahil Kürd'ü birer Türk olan Asım ve Re'fet'e mukabil görmediğimi ve bir genç olan Hüsrev'i bin âmi Kürdle değişmediğimi ehl-i dikkat ve benim ahvâlime muttali olanlar(durumumu bilenler) tasdik ettikleri halde; Frenklik namına ve ilhad (dinsizlik) hesabına, Türkçülük perdesi altında, sahtekar bir milliyetperverlik suretinde ve hudfûrûşluk cihetinde bana tecavüz edenler ve Türk milletini ve milliyetini zehirleyen mülhidler bilsinler ki ben millet-i İslâmiyenin en mühim ve mücahid ve muazzam bir ordusu olan Türk milletine binler Türk kadar hizmet ettiğime binler Türk şahittirler. İşte bana Kürd diyen ve itham eden, zahir hamiyetperverlik gösteren sahtekarlar, bu*

*milletene gibi hizmet ettiklerimi gösterebilirler."*⁴⁴

Bediüzzaman'ın başlangıçta "**Kürdî**" lakabını kullanmasından, II. Meşrutiyet döneminde Müslüman Kürtleri birlik ve beraberliğe davet etmek için, onların faziletlerini ön plana çıkaran veya onların milli enaniyetlerini okşayan bazı sözler sarfetmesinden yola çıkarak ona "Kürtçü" diyenler de olmuştur. Hatta onun II. Meşrutiyet döneminde mensuplarının yanlış mecralara gitmesi kuvvetle muhtemel olan bir Kürt cemiyeti ile ilgisinin olduğu da bilinen bir gerçektir. Ancak bütün bunlar Bediüzzaman'a "Kürtçü" deme insafsızlığını göstermeyi asla gerektirmez.

Osmanlı haritasında coğrafi bir bölge adı olarak geçen Kürdistan'a izafeten Kürdî lakabını kullanan Bediüzzaman, Cumhuriyet döneminde ırkçılığa alet edilmemesi için doğduğu köyün adını, soyadı olarak "**Kürdî**" lakabını terketmiştir. Ne var ki bunu bıraktığı halde bazıları ısrarla onu bu lakapla yad etmeyi tercih etmektedir.

Onun, sadece Kürtlerin değil, Arapların ve Türklerin de milli enaniyetlerini okşayan sözleri vardır. Bundan amaç ise bu milletlerde bulunan veya atalarının gösterdikleri söz konusu kahramanlık ve fedakarlığı tekrar İslâmî bir mecraya döndürmektir. "Hutbe-i Şamiye" isimli eseri baştan sona kadar Arapların müsbet taraflarına övgülerle doludur. Yaptığımız alıntılarda onun Türklerle ilgili söylediklerini zaten görüyoruz. Aynı mantıkla, bunları söylediği için ona "**Türkçü**" veya "**Arapçı**" demek de mümkündür. Ama bu onu anlamamaktır.

Bir Kürt cemiyeti ile ilgisine gelince, o, bu dönemde sadece Kürt cemiyetleri ile değil, İttihad ve Terakki ile de münasebet halindedir. Öte yandan İttihad-ı Muhammedî cemiyetinin de kurucuları arasındadır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Selanik'te ilk nutku o vermiştir. Divan-ı Harb-i Örfi, isimli eserinde bir yığın kararsızlık ve belirsizliğin yaşandığı II. Meşrutiyet döneminde kendisinin, önü alınması mümkün olmayan birçok oluşumu hayra nasıl kanalize ettiğini anlatmaktadır. Sonra onun kurucuları arasında bulunduğu cemiyet, yıllarca "Kürt Teali Cemiyeti" olarak öğretilmiştir. Halbuki onun kurucuları arasında bulunduğu cemiyet Kürdistan Neşr-i Maarif Cemiyeti'dir.⁴⁵ Zaten yukarıda onun Doğu vilayetlerini cehaletten kurtarmak için olan çabalarından söz etmiştik. O dönemde böyle bir cemiyet de zaten yadırganmıyordu. Bu cemiyet Doğu'yu cehaletten kurtarmaya yönelik faaliyet gösterecek bir cemiyettir.

Bediüzzaman, Cumhuriyetten sonra bir yandan Türkiye'deki İslâm kardeşliğini tahripçi faaliyetlere rağmen, korumaya gayret ederken öte yandan Türkiye'nin Müslüman Arap alemi ve diğer İslâm ülkeleri ile en ufak yaklaşmasını sevindirici bulmuş özellikle Demokrat partisini bu yöndeki çabalarından dolayı Merhum Menderes'in şahsında tebrik etmiş ve desteklemiştir. Menderes'i İslâm dinine ve İslâm alemine sempatisinden dolayı İslâmkahramanı ilan eden Bediüzzaman⁴⁶ Türkiye'nin Pakistan ve Irak'la işbirliği antlaşması yapması yani Bağdat Paktı'nın oluşması

dolayısıyla Celal Bayar ve Adnan Menderes'e bir mektup yazarak bu teşebbüslerini alkışladığını bildirir.⁴⁷

İkinci Dünya Savaşından sonra birçok İslâm ülkesinin bağımsızlıklarına kavuşmuş olmalarını istikbaldeki İttihad-ı İslâm'ın birer adımı olarak kabul eden Bediüzzaman, talebelerine yazdığı bir mektupta, bu gelişmelerden dolayı olan büyük sevincini dile getirir.⁴⁸

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Bediüzzaman, asrın başında hastalığı cehalet, zaruret ve ihtilaf olarak tesbit etmiştir. Bugün de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da temel mesele budur. Bölücüler, insanımızın cehaletinden, bölgenin geri kalmışlığından yararlanıyorlar. Bu noktalardan hareketle insanların ırkî duygularını tahrik ediyorlar. Doğu meselesinin çözümü de İslâm kardeşliğindedir. Ne yazık ki, bu işte de geç kalınmıştır. Eğer Cumhuriyetin başında Bediüzzaman resmi makamlarca dinlenseydi bugün ülkenin durumu şüphe yok ki böyle olmazdı. **"Kavak eken sopa biçer.", "Rüzgar eken fırtına biçer."** atasözleri ülkemizin durumunu çok iyi ortaya koymaktadır. Maneviyattan yoksun olarak yetiştirilen Doğuluların Kürtçü, Batılıların da Türkçü olmamalarını beklemek iyimserlik olur.

Ülkemizin huzur ve güvenliği için ülkede kardeşliğin tesis edilmesi için Türkiye'nin geçmişte olduğu gibi İslâm alemine önderlik yapabilecek maddi ve manevi konuma gelebilmesi için bugün Bediüzzaman'a dönüp onun teşhislerini, tedavi için vazettiği tekliflerini mutlaka hesaba katmamız gerektiği kanaatindeyim.

**** Yard. Doç. Dr. HÜSEYİN ÇELİK**

1959 yılında Van'da doğdu. 1983'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'ne Yeni Türk Edebiyatı asistanı olarak girdi. 1987 yılında İstanbul Üniversitesi'ne geçerek aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora başladı. 1988-1990 yılları arasında araştırmalar yapmak üzere İstanbul Üniversitesi tarafından İngiltere'ye gönderildi. Başta İngiliz Devlet Arşivi (Public Record Office) olmak üzere Poritish Library ve bağlı ünitelerde, çeşitli arşiv ve dokümantasyon merkezlerinde araştırmalar yaptı. University of London SOAS'ta Turkish Politicbölümünde MA programına devam etti. Aynı yıllarda belli aralıklarla Hollanda, Almanya, Belçika, Fransa, Avusturya, İtalya ve İsviçre'de bulundu. Buralarda Yeni Osmanlılar ile ilgili araştırmalar yaptı.